

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Фатхутдінов В. Г.

Головне управління Пенсійного фонду України в Київській обл., м. Київ, Україна

У статті аналізуються питання забезпечення особистої безпеки працівників міліції під час проведення масових заходів. Визначено основні причини загроз безпеці працівників міліції, а також шляхи та напрями її забезпечення.

Ключові слова: особиста безпека, масові заходи, масові безладдя, екстремальні ситуації, небезпека

Орієнтиром розвитку людства на шляху до цивілізованого суспільства завжди було досягнення такого стану, в якому людині не загрожує жодна небезпека – ні соціально-політичного, ні природного, ні техногенного характеру. Сьогодні одним із найважливіших критеріїв розвитку демократії у будь-якій державі є захищеність її громадян, яка закріплена у законодавчих нормах та має діючий механізм реалізації, що дозволяє максимально зменшити ризик настання небажаних наслідків для життя, здоров'я, честі, гідності та інших нормативно закріплених прав і законних інтересів людини.

Побудова в Україні правової держави обумовлює важливість вирішення проблеми забезпечення безпеки її громадян. Безпека громадян ключове питання діяльності всіх державних органів. Проте важливим питанням є також забезпечення безпеки працівників державних органів, які повинні забезпечувати безпеку громадян. В першу чергу це стосується працівників органів внутрішніх справ України. Останнім часом питання забезпечення безпеки працівників органів внутрішніх справ набуває нового, більш актуального значення. Особливо це стосується забезпечення безпеки працівників міліції під час проведення масових заходів.

Таким чином метою статті є принципи та методи забезпечення безпеки працівників міліції під час масових заходів, які досить часто проводяться в Україні.

Питання забезпечення безпеки працівників міліції при проведенні масових заходів в науковій літературі вивчалось, але більшість досліджень пов'язано з різними напрямками діяльності міліції, а окремих цілеспрямованих праць щодо забезпечення безпеки працівників міліції під час проведення масових заходів немає. Наприклад, Городянка С. В. у своєму дисертаційному дослідженні розглядає загальні питання забезпечення безпеки в діяльності працівників органів внутрішніх справ України, але окремий аспект щодо забезпечення безпеки працівників при проведенні масових заходів не розглядається [1].

Розглядав питання забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції Корнєєв Ю. В. у дисертації «Адміністративно-правове забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції», проте питання безпеки під час масових за-

ходів в дослідженні не ставилося, адже працівники податкової міліції в діяльності щодо охорони громадського порядку та громадської безпеки під час масових заходів участі не беруть [2].

Окремі аспекти забезпечення безпеки працівників міліції під час проведення масових заходів розглядалося і в дисертаційному дослідженні Доцента О. С., але зазначені аспекти розглядалися в цілому, а не конкретно під час проведення масових заходів [3].

Питання безпеки працівників органів внутрішніх справ України під час виконання своїх службових обов'язків висвітлювалося також і в навчальних посібниках, але згадані посібники не розглядали детально проблем забезпечення безпеки саме під час проведення масових заходів [4, 5]. Таким чином питання забезпечення безпеки під час проведення масових заходів є актуальним.

Оцінюючи безпеку працівників органів внутрішніх справ України ми повинні визначити наступні моменти.

По-перше, будучи громадянами України, працівники органів внутрішніх справ мають невід'ємні права, закріплені Конституцією України, в якій зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

По-друге, виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх обов'язків у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин певною мірою залежатиме від рівня захищеності самих правоохоронців.

По-третє, нормативно-правове забезпечення безпечного виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх професійних обов'язків є недосконалим, значна кількість правових актів застаріла або містить численні прогалини та суперечності. У зв'язку з цим питання забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ набувають сьогодні особливої актуальності.

Розглядаючи зазначене питання в першу чергу необхідно зупинитися на змісті та особливостях зовнішніх факторів, що потенційно здатні негативно вплинути на особисту безпеку працівників органів внутрішніх справ, а саме в екстремальних ситуаціях, небезпеці тощо.

Екстремальні ситуації – стан життєдіяльності людини, суб'єктивно усвідомлюваний нею як такий, що загрожує її фізичному та психічному здоров'ю. Викликає психічне напруження. Чинниками, що зумовлюють екстремальні ситуації, є час, інформація, зміст діяльності та ін. Існують такі різновиди екстремальних ситуацій:

швидкоплинна – породжується гострим дефіцитом часу для прийняття і здійснення ефективних рішень та дій;

тривала – визначається поступовим нарощуванням напруженості, сталою дією певних подразників;

з елементами невизначеності – зумовлюється дефіцитом інформації, динамічних стереотипів прийняття рішень в умовах дії різнозначних спонук тощо;

з елементами очікуваності розвитку подій – характеризується станом пост, готовності до вирішення складної ситуації, яка передбачається (передстартова лихоманка, очікування надмірних навантажень і впливів);

«домінантного стану» – з'являється через неадекватність сприйняття дійсності та усвідомлення необхідності певних дій внаслідок поперед, впливу надпорогових подразників (ілюзії сприймання, неадекватність реакцій, прийняття помилкових рішень);

критична – виникає від усвідомлення небезпечності для фізичного і психічного, здоров'я або життя людини.

Небезпека може проявлятися у декількох видах: потенційна небезпека, уявна небезпека, провокована небезпека, реальна небезпека.

Під потенційною небезпекою розуміється ситуація, що виникає при будь-якому можливому контакті з негативними якостями об'єктів чи суб'єктів ситуації.

Уявна небезпека – є результатом перебільшення чи хибної оцінки негативних якостей ситуації, поведінки конкретних осіб, хибного тлумачення мовних повідомлень.

Провокована небезпека – виникає внаслідок появи окремих особистісних негативних якостей працівника (агресивність, грубість, жорстокість, пиha, гонор тощо) і відповідної протиправної реакції на них з боку інших осіб.

Реальна небезпека – це наслідок несприятливої динаміки оперативно-службової ситуації з реальними факторами загрози життю та здоров'ю працівника.

Власенко І. В., Федоркін А. Ю. визначають [6], що екстремальна ситуація є раптово виникаюча та часто змінювана ситуація, що представляє найбільшу небезпеку, до якої людина не адаптована. Вона виникає, як правило, під час виконання працівником ОВС оперативних завдань, призводить до дестабілізації поведінки людини, зриву поставленого завдання при проведенні оперативної роботи та, у зв'язку з цим, до можливого травматизму і загибелі. Найбільш небезпечними, на їх погляд, вважаються такі екстремальні ситуації:

- неочікуваний напад на працівників міліції (засідки);
- масові безладдя;
- стихійні лиха;
- затримання озброєних злочинців та підозрюваних;
- застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів;
- штурмова операція по затриманню групи озброєних злочинців;
- переслідування злочинців чи підозрюваних на автотранспорті;
- звільнення заручників тощо.

Особливо небезпечними є масові безладдя – це заворушення, що супроводжуються протиправними діями, які спричинили порушення громадського порядку і являють собою загрозу для громадської безпеки і при цьому у них беруть участь маси людей. Безладдя можуть бути як групові, так і масові, відбуватися на великій території. Супроводжуватися підпалами, погроми, опором представникам влади, що призводить до порушення певного порядку, певного ладу у суспільстві, державі. Досить часто масові безладдя виникають під час проведення масових заходів або в результаті втрати контролю правоохоронних органів над ситуацією під час масових заходів.

Масові безладдя, як правило, організовані, виникають унаслідок заворушень, в які втягнуто маси невдоволених людей. Тобто на першому етапі ще немає ознак

безладдя, масові заходи проходять мирно, без ексцесів. При цьому наявність натовпу не є основною ознакою цього явища. Певні групи населення намагаються вчиняти опір представникам влади. Таке явище охоплює велику територію від одного до кількох населених пунктів, адміністративних одиниць, є довготривалим – від кількох днів до тижня, а у разі загострення обстановки та невдалих дій органів державного управління може відбуватися й довше і мати серйозні негативні наслідки.

Для цього типу безладдя характерними є такі ознаки:

- а) велика територія охоплення;
- б) втягування широкого кола населення, при цьому внаслідок слабкої протидії органів влади та роботи агітаторів це здійснюється постійно;
- в) створення воєнізованих груп;
- г) прогнозованість виникнення;
- д) масштабні порушення громадського порядку. Такі масові безладдя у разі певного негативного розвитку та неможливості їх ліквідувати звичайними способами є підставою для запровадження певного правового режиму на території, що охоплені ними.

Другий тип безладдя є найбільш небезпечною надзвичайною обставиною і потребує значних зусиль як органів влади, так і правоохоронних органів на всіх етапах їх перебігу.

Підґрунтям для масового безладдя стають масові заходи. Під якими розуміється заздалегідь сплановане і певне за місцем, часом, кількістю учасників і причин зібрання людей, носить характер свята, культурного або рекламного заходу, або ділової зустрічі. В основному масові заходи визначаються як заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення державних, професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо.

Характерними ознаками масових заходів є:

- організована форма активних дій;
- наявність дій соціальних мас;
- нормативна регламентація порядку проведення масових заходів;
- наявність цілей або однієї конкретно визначеної мети;
- це спосіб вироблення єдності установок особистості і суспільства загалом.

Разом з тим переростання масових заходів у масові безладдя явище досить поширене в сучасній історії.

Масові безладдя несуть небезпеку, що проявляється у стресовому факторі, котрий відображає ступінь усвідомлення працівником міліції обставин, за яких поведінка правопорушників, дія стихійних лих, аварій чи катастроф тощо, можуть завдати йому або членам його сім'ї фізичної, матеріальної або психологічної шкоди, призвести до нещасного випадку, можливо й загибелі.

Особливо небезпечними є масові безпорядки, які виникають на ґрунті міжнаціональних конфліктів. Ця проблема набуває свого значення на фоні тих подій, що відбуваються в Автономній республіці Крим. Характерною ознакою цих явищ, з

нашої точки зору є консолідуєчий фактор, який визначається національною належністю. В цих випадках можливі погроми та підпали помешкань громадян іншої національності, побиття, а також убивство людей з особливою жорстокістю.

Під час таких безпорядків озвірілі натовпи не реагують на попереджувальні дії сил правопорядку, поводять себе зухвало та нагло; озброєні учасники безпорядків не тільки вчинюють активний опір особовому складу органів внутрішніх справ, але і нападають на будівлі міліції з метою заволодіння зброєю і звільнення раніше затриманих злочинців тощо.

Зважаючи на такі аспекти треба визначити що особиста безпека працівника органів внутрішніх справ – це комплекс основних та допоміжних заходів, спрямованих на зниження рівня небезпечних факторів до реально-можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника під час виконання функціональних обов'язків, професійних завдань як у буденних, так і в екстремальних ситуаціях під час проведення масових заходів.

Науковці виділяють декілька напрямів заходів особистої безпеки працівників міліції. До них відносяться професійні, духовні, правові, тактичні, психолого-педагогічні, фізичні, індивідуальні.

1. Професійні заходи передбачають набування та удосконалення досвіду службової, бойової, оперативної підготовки, з метою його умілого використання.

2. Духовні заходи передбачають дотримання культури поведінки з колегами по роботі, громадянами, іноземними громадянами, ОБГ, в сім'ї, із сторонніми особами та стійку моральну поведінку в різних ситуаціях.

3. Правові заходи – це відповідність правової нормативної бази об'єктивним умовам і завданням професійно-службової діяльності. Вони передбачають знання правових норм, тримання їх при виконанні службових обов'язків та розробку відповідних нормативних актів.

4. Тактичні заходи – знання тактики дій злочинців, і з урахуванням цього уміле застосування своїх тактичних дій з метою затримання злочинця, одержання перемоги над ним з мінімальними втратами і максимальними прибутками.

5. Психологічно-педагогічні заходи – передбачають мобілізованість психіки, настроєність на більш доцільні, активні, рішучі дії та готовність до дій в складних чи небезпечних для життя чи здоров'я ситуаціях.

6. Фізичні заходи – вміння застосовувати заходи протидії злочинним посяганням на життя і здоров'я. Вони передбачають фізичний розвиток, володіння прийомами рукопашного бою, а також формування стійкого психомоторного стану до зовнішніх проявів небезпеки, з метою захисту виконання професійних дій.

7. Індивідуальні заходи – сукупність індивідуальних якостей і властивостей співробітника, його здібність ефективно застосовувати необхідні заходи і засоби з метою забезпечення особистої безпеки [7].

Ми можемо виділити також допоміжні заходи особистої безпеки – кадрові, організаційні, психомоторні, керівні, медичні, матеріально-технічні, соціальні, економічні.

1. Кадрові заходи – забезпечення ефективної діяльності співробітників у відповідності з професійною придатністю, кваліфікаційним рівнем та перспективою удосконалення професійної майстерності працівника.

2. Організаційні заходи – забезпечення організаційно-управлінськими заходами згідно з чинним законодавством та спрямування діяльності працівників на виконання завдань керівництва.

3. Психомоторні заходи – розвиток у співробітників інтелектуальних, рухових та психомоторних якостей.

4. Керівні (управлінські) заходи – проведення заходів з боку керівництва по забезпеченню безпеки підлеглих. Передбачено проведення інструктажів, занять, розбору ситуацій, доведення відповідних наказів та контроль за виконанням відповідних розпоряджень та вказівок.

5. Медичні заходи – спроможність надати долікарську допомогу потерпілому як в буденних, так і екстремальних ситуаціях з використанням наявних медичних і підручних засобів.

6. Матеріально-технічні заходи – забезпеченість працівників необхідними та сучасними матеріально – технічними засобами (зброя, спеціальні засоби, спецтехніка, індивідуальні засоби, відеозйомка, зв'язок, транспорт тощо.) з метою оперативного та ефективного вирішення службових завдань та функціональних обов'язків.

7. Соціальні заходи – наявність соціальних гарантій працівників міліції (обов'язкове страхування у разі нещасних випадків при виконанні службових обов'язків, медичне обслуговування, створення відповідних умов для праці та відпочинку) та підвищення позитивного іміджу професії.

8. Економічні заходи – спроможність працівників задовольнити свої матеріальні потреби та потреби своєї сім'ї.

Такий підхід до розуміння безпеки діяльності працівників органів внутрішніх справ дозволяє зробити декілька теоретично-практичних висновків щодо суті, поняття та юридичної природи її забезпечення.

По-перше, сутність безпеки діяльності працівників ОВС полягає в надійному захисті життя, здоров'я, честі, гідності та недоторканості останніх під час виконання ними своїх посадово-функціональних обов'язків стосовно охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин.

По-друге, поняття безпеки діяльності працівників органів внутрішніх справ визначимо як систему економічних, правових, матеріально-технічних, соціальних, психологічних, кадрових, інформаційних та спеціально-технічних заходів, спрямованих на усунення небезпечних для життя, здоров'я, честі, гідності і недоторканості осіб рядового і начальницького складу факторів під час виконання ними своїх посадово-функціональних завдань та обов'язків.

По-третє, до основних завдань організаційно-управлінської діяльності віднесено наступні: а) вивчення та аналіз головних факторів і причин трагічних випадків під час виконання професійних обов'язків; б) впровадження спеціальних програм по підготовці до дій у небезпечних ситуаціях; в) регулювання питань професійного захисту працівників; г) усунення небезпечних умов професійної правоохоронно-правозабезпечувальної діяльності.

По-четверте, юридична природа безпеки діяльності працівників органів внутрішніх справ полягає в необхідності нормативного визначення усіх найважливіших питань щодо здійснення системи заходів по усуненню негативних, небезпечних факторів, які створюють загрозу життю, здоров'ю, честі, гідності та недоторканності особи рядового чи начальницького складу.

Список літератури

1. Городянка С. В. Організаційно-правове забезпечення безпеки діяльності працівників ОВС: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С. В. Городянка – Х., 2007. – 209 с.
2. Корнеєв Ю. В. Адміністративно-правове забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. / Ю. В. Корнеєв – Х. 2002. – 234 с.
3. Доценко О. С. Організація управління міліцією громадської безпеки в сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. С. Доценко. – К., 2003. – 206 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: [Навчальний посібник] / [За заг. ред. Мойсеева Є. М.] / [Олефір В. І., Константинов С. Ф., Лошицький М. В. та ін.]. – К.: ТОВ НВП ІНТЕРСЕРВІС, 2010. – 428 с.
5. Адміністративна діяльність: [навчальний посібник] / [М. В. Ковалів, З. Р. Кисіль, Д. П. Калянов та ін.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.
6. Власенко І. В., Федоркин А. Ю. Анализ эмоционального стимулирования работника милиции в экстремальных условиях // Право і безпека. – № 4 (3). – 2005. – с. 177 – 179.
7. Власенко І.В., Криворучко Л.С. Дослідження експлуатаційних властивостей засобів індивідуального бронезахисту та їх вплив на працівника міліції // Вісник НУВС. – № 30. – 2005. – С. 387 – 394

Фатхутдинов В. Г. Личная безопасность сотрудников органов внутренних дел при проведении массовых мероприятий / В. Г. Фатхутдинов // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2011. – Т. 24 (63). № 2. 2011. – С. 179-185.

В статье анализируются вопросы обеспечения личной безопасности работников милиции во время проведения массовых мероприятий. Определены основные причины угроз безопасности работников милиции, а также пути и направления её обеспечения

Ключевые слова: личная безопасность, массовые мероприятия, массовые беспорядки, экстремальные ситуации, опасность

Fathutdinov V. Personal safety of police officers during public events / V. Fathutdinov // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2011. – Vol. 24 (63). № 2. 2011. – P. 179-185.

In the article the analyses of the questions of providing personal safety of the militiamen during mass gathering is done. The main reasons of the threats to the safety of militiamen are outlined and the ways and directions of its providing are formed

Keywords: personal security, mass gatherings, mass riots, extreme situations, danger

Поступила в редакцию 25.10.2011 г.